* 6.

16

Q. D. B. V.

DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS,

DE

MILLEFOLIO

GERM.

Schaaff-Garben,

QUAM

GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,

PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,

ORDINIS MEDICI h. t. DECANO,

PRO GRADU DOCTORIS

Publico doctorum examini ſubmittit

AUCTOR ET RESPONDENS

CHRISTOPHORUS HENRICUS PETZSCHIUS,

GRÆBERNENSIS MISNICUS.

AD D. JUL. CIↃ IↃCC XIX.

HALAE MAGDEBVRGICAE

Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

RPJCB

DISSERTATIONIS INAUGURALIS
DE
MILLEFOLIO
Germ.
Schaaff-Garben

PROOEMIUM.

NOn minus acute, quam vere pronuntiauit ſuperioris ſeculi clariſſimus Chymicus *Oſwald. Crollius*, dum ait: *natura etìam in minimis & abiectiſſimis obſervatur cum ſtupore maxìma & ubi deficit in corpore, abundat in viribus.* Ad veritatem hujus adſertionis confirmandam au-

ctor inter alia ex regno vegetabili exempli loco allegat vitem & culmum, per culmum innuendo varii generis frumenta. Et ſane ſi triticum, ſecale, hordeum intuemur, nihil aliud ſunt quam gramina exili ſplendore ornata, at in ſeminibus eorum ſuccus adeo nobilis deliteſcit, ut exinde univerſus orbis communiſſimum pabulum & ſitis levamen præparet & vitam hanc fere unice ſuſtentet. Similiter vitis eſt frutex parvæ conſiderationis, floribus exiguis prædita & incapax ſuis viribus e terra ſe elevandi opus habens loco fulcimenti adaptatis palis vel arborum truncis ramisque, quibus ſe ope capreolorum ſuorum circumvoluit & in altitudinem effert: nihilominus tamen utilitas, quæ ex fructu ipſius plane divino ad vitam & ſanitatem hominis redundat, revera eſt ſumme admirabilis, ſiquidem ſuccus uvarum per fermentationem in vinum generoſum mutatus maximum eſt machinæ humanæ reſtaurativum, ſanguinis ſpiritualcentiam auget & mentem acutiorem atque elevatiorem reddit, unde & ipſe ſacer Codex ejus vires mirifice extollit & Syracides præ æſtimatione hujus adeo delicioſi nectaris exclamat: quid eſt vita absque vino! Quodſi latius paulo in caſtra vegetabilium exſpa-

ſpatiaturi fuerimus, conſpectui noſtro ſeſe offerent multiplicis generis herbulæ circa ſemitas hinc inde diſperſæ figuræ quidem externæ pulchritudine non admodum ſuperbientes, quarum tamen elementa & agendi vires ſi penitius ſcrutemur, fatendum omnino erit, eſſe illas ex earum numero, in quibus natura cum ſtupore voluit apparere maxima. Unicum ſolummodo hac vice lubet in medium proferre millefolium, quod ubivis copioſiſſime provenit & in omnibus fere pratis luxuriat, aſpectu quidem ignobile, viribus vero eximium, & dignum maxime, ut præ ulmaria & aliis longe ſpecioſioribus plantis reginæ pratorum nomen ſuſtineat. Non poſſumus non ſingularem Dei providentiam & ore & calamo venerari, cum obſervemus, tam bene, tamque ſapienter conſultum fuiſſe generi humano, ut, quæ ad longe optabiliſſimam ſanitatem conſervandam & ægritudines valde horribiles ſimul a corpore avertendas inſerviunt, non e longinquo & ex abditis terrarum locis ſcrupuloſe debeant conquiri, ſed circa vias in campo plano haberi & colligi queant, quare non inconcinne *Paracelſus* alias non adeo magnus vulga-

rium medicamentorum æſtimator pronuntiavit: *ruſticum quemlibet verum pharmacopolium ante ſuas ædes habere.* Et profecto, quid impedit, quo minus hoc adſertum cum rei veritate valde conſonum ſtatuamus, ſiquidem circa quodvis tugurium in copia creſcunt malva, chamomilla, millefolium, acacia, ſambucus, eſula, papaver rubrum erraticum, braſſica, petroſelinum, plantago, pimpinella, hyoſciamus, lapathum & aliæ adhuc præſtantiſſimæ herbæ ac frutices, quibus ſane omnibus in morbis indicationibus ſatisfacere poſſemus optime, ut adeo vix opus eſſet tam pretioſo ex regno minerali apparatu. Mea eſt & manet firma ſententia, quod qui ſimpliciſſimis herbis, ſeminibus, floſculis & radiculis morborum curationem ſuſcipiunt, omnium feliciſſime medeantur, id quod pluribus teſtatum facere poſſem exemplis, ſi compendium temporis permitteret. Et eam omnino ob cauſam, cum ex more conſueto ante ſummos in medicina honores collatos ſpecimen quoddam meorum profectuum eſſet exhibendum ex locupletiſſimo materiæ medicæ theſauro præ omnibus placuit millefo-

leſolii herbæ tractationem loco Diſſertationis Inauguralis ſuscipere, quod jam in flore uberrimo conſtitutum ad accuratiorem ſui contemplationem me quaſi abripere videbatur. Huic ergo inſtinctui obtemperans, quicquid de nobiliſſimæ totius plantulæ natura & uſu explorare vel ab aliis jam exploratum deprehendere potui, in Diſſertatione præſenti ea, qua poſſum, accuratione diſcutiendum decrevi, quod non illaudabile tentamen, ut Divinum Numen auxilio gratioſo, lectores autem favore ſuo proſequi non dedignentur, eſt, quod precibus atque votis unice contendo.

§. I.

ANtequam ad ſcopum ipſum accedamus & millefolii naturam viresque decenti ſcrutinio medico perſequamur, e re fore noſtra judicamus, ut primo omnium in ejus differentes ſpecies, cognomina ac figuram externam inquiramus, & deſcriptionem ejus paulo accuratiorem ſiſtamus, quo omnibus pateat, quænam ſit illa herba, cujus diſcuſſionem pleniorem hic intendimus. Quodſi ſcriptores botanicos evolvimus, ii varias nobis ſubminiſtrant millefolii ſpecies, ſiquidem *Caſpar Bauhinus*, qui potius in herbarum

rum nomina, quam earum uſum ſagaciter inquirit, *in Pinace Theatri Botanici Lib. IV. Sect. III. pag. 140.* tredecim millefolii ſpecies recenſet & in *Prodromo Theatri Botanici*, in quo plantæ ab ipſo primum deſcriptæ traduntur *Lib. IV. cap. VI. pag. 72.* adhuc quinque millefolii ſpecies exhibet & ſollicite delineat. *Chriſtoph. Merret. in Pinace rerum naturalium Brittannicarum* decem, *Hermannus* vero Medicinæ & Botanices Profeſſor in *Horto Academico Lugduno-Batavo* novem millefolii exhibet ſpecies. Nos ex multivariis iſtis millefolii ſpeciebus ſeligimus tantum vulgare ſic dictum millefolium, quod Germanice audit Garbe, Garben-Kraut, Schaaff-Garbe, Schaaff-Ripp, Græce Chiliophyllum, miriophyllum, *Dodonæo* Achillea, *Fuchſio* Stratiotes millefolia aliis alio non multum ab his differente nomine.

§. II.

Rationem prædictorum nominum ſi quis a nobis expetat, dicimus, hanc herbam millefolii nomen accepiſſe ob multiplicem foliorum ordinem & inciſuras, ſiquidem unumquodque folium a caule plantæ progrediens interdum, ſi præſertim in ſalaciori ſolo ſuccreverit planta, ultra octo ſpargit ramificatiunculas, quæ ſingulæ rurſus quinque, ſex vel octo gaudent inciſuris, ut adeo ſi a dictis foliorum ramificatiunculis eorumque inciſuris calculus deſumatur, revera vocari poſſit millefolium. Quare autem Germanicis Schaaff-Garbe audiat, id ex eo deducendum eſſe arbitror, quoniam conteſtantibus id opilionibus oves lubenter hac herba veſcuntur. Præterea Achilleæ cognomen habet ab Achille

ma-

magno Græcorum Heroë, qui hac plantula vulnera ſuorum militum curaſſe perhibetur. Stratiotes quoque dicitur, quoniam militum vulneribus ſanandis egregie conducit. Satis vero de nomine dictum eſto, cum in aprico ſit poſitum, parum utilitatis inde in praxin medicam redundaturum. Salſe admodum *Simon Pauli in Proœmio Quadripart. Botanic.* illos, quibus volupe eſt nomina herbarum tantum venari neglecta virium inquiſitione, perſtringit his verbis: „quid opis ægro adferet medicus ex catalogo nominum Pœoniæ, cum v. g. decies vel ſæpius uno die eum „concidere, convulſivis motibus lancinari, contortis oculis torvum tuentem epilepticum ante pedes jacentem „obſervat? Non hic ſcire conducibile Apulejum Platonicum c. LXIV. de virtutibus herbarum referre, quod „Pœonia Græcis adpelletur Pentorobon, aliis Glycyſis, „aliis Agloophotis, aliis Pæonion, aliis Selenion, aliis „Menion, aliis Panacoſceras, aliis Helenogonon, aliis „Dichomenion, aliis Gludim, aliis Menogenion, aliis „Theodonion, Italos vero Pœoniam, alios Roſam fatuinam vocare? Nos igitur hac occaſione ipſa hæc verba ad millefolium noſtrum adplicaturi dicimus: quid quæſo proderit ægro ſpaſmodicis ventriculi & inteſtinorum doloribus detento vel vulneribus multis adflicto, ſi medicus ſciat exacte recitare cognomina eorumque rationem & ſpecies millefolii omnes earumque accuratam calleat delineationem, interim tamen ignoret, quid virtutis intus cuſtodiat hæc planta & quomodo in ſolamen & juvamen ægrotantium millefoliata adhibeat.

§. III.

Millefolium ab auctoribus botanicis hinc inde deſcribitur, uti videri poteſt in *Matthioli Comment. in Dioſcorid. Libr. III. cap. CXXXVII. Dominici Chabræi, ſtirpium iconibus & ſciagraphia, Simon. Pauli Quadripart. Botan. Claſſ. II. pag. 103. Raji methodo plantar. nova & plurimis aliis.* Nos florentem herbam paulo accuratiori conſiderationi noſtræ ſubjecimus & notavimus omnia, quæ ad externi illius habitus cognitionem aliquo modo facere videbantur. Radicem quod attinet, ea ex plurimis conſtat filamentis & non ſecus ac calamus aromaticus late per tellurem diſpergitur atque hinc inde turiones emittit, qui ſucceſſive increſcunt & novæ plantæ faciem induunt, unde facile peti poteſt ratio, quare hæc herba adeo luxuriet & a Junio ad Septembrem usque flores poſſideat, cum roſæ, lilia, tulipæ, plurimæque aliæ herbæ vix per quatuordecim dies in flore conſpiciantur. De foliis jam ſupra dictum fuit. Florem vero quod concernit, præſentat ille umbellam ex multis una in ſerie ſeparatim erumpentibus floſculis coagmentatam, unusquisque horum floſculorum gaudet quinque petalis candidis & rotundiuſculis, diſcum vero formant ſemifloſculi calyciformes quinque inciſuris ceu petalis imperfectis ſuperius notati, ex quorum fundo prominent ſtamina cum antheris aurantii coloris, quibus adhæret inferius capſula ſeminalis. Herba hieme perit, ſed verno tempore radices ſucco novo imprægnatæ copioſos emittunt turiones, ut adeo hæc planta non ſolum ex ſemine terræ mandato propa-

ge-

getur, ſed potiſſimum ex radicibus late ſerpentibus denuo ſubpullulet. Creſcit in pratis ubivis fere locorum & circa ſemitas. Si tellure alitur pingui & ſubhumido ad ulnæ altitudinem excreſcit, in arido autem & exucco ſolo plerumque ſpithamam longitudine non multum ſuperat. Natura interdum ludit, & flores monſtrat purpureos vel ex albo purpuraſcentes, uti idem in aliis quoque obſervatur plantis & cumprimis in cæruleo illo agrorum decore cyano, quem non ſemel flore albo vel purpureo aut aliis coloribus ornatum reperire contigit.

§. IV.

Hiſce obiter præmiſſis ordinis ratio poſtulat, ut ante omnia in naturam, principia & elementa herbæ millefolii inquiramus. Sicuti enim actio & operatio cujusvis medicamenti unice fluit & proficiſcitur ex natura principiorum dextre cognita: ita præcipuum laborem hunc eſſe judicamus, ut jam oſtendamus naturam & principia activa in millefolio, quæ utique medicus cognita explorataque habere debet, ſi cum ratione & certo quodam effectu hac herba uti velit. Cum vero plura ſint, quæ ſimplicis alicuius naturam patefaciunt, hinc ordine decenti cuncta perſequemur. Et primo quidem de principio inſito & activo millefolii judicabimus ex forma externa & loco natali, deinceps ſubjiciemus guſtus & olfactus teſtimonia, quibus omnibus addemus experimenta chymico-pharmacevtica, unde omnium optime hauritur elementorum hujus herbæ qualitas.

§. V.

Multi ſunt medicorum, qui magnam de viribus cujusdam herbæ judicandi fiduciam in ſignaturis externis ponunt, adeo ut *Oſwald. Crollius in Tract. de ſignaturis rerum*, eum tantum verum medicum dicat, qui ex ſignaturis rerum externis de interna illarum præſtantia judicare poſſit & meliorem partem veræ literaturæ, per quam omnes res occultæ legantur ac inveſtigentur, nuncupare non erubeſcat hanc falſo jactitatam de ſignaturis rerum ſcientiam. Verum qui paulo penitius rem conſiderat, facile cognoſcet, methodum hanc imaginationis ſobolem eſſe, adeoque incertam & fallacem, ut nihil minus inde, quam ſpecialis virtus & activum plantæ alicujus elementum explorari ac detegi poſſit. Hoc vero concedendum omnino eſt, ipſam florum figuram quodammodo, ſed probabiliter tantum & generaliter nos de facultate alicujus herbæ inſtruere. Quare ex obſervatione botanica conſtat, herbas ſic dictas umbelliferas pleraſque virtute gaudere ſedativa, antiſpaſmodica & ſulphure ſuo caput replere, ſimul quoque carminativam vim exerere, uti videre licet in anetho, leviſtico, aniſo, pimpinella, chærefolio, caro, coriandro, ulmaria, fœniculo, nigella, cervaria, valeriana, meo multisque aliis. Itaque millefolium noſtrum quod attinet, a priori ex ſolo aſpectu umbellæ ipſius cognoſcimus, illud ob ſulphur ſuum blande vaporoſum magna pollere vi antiſpaſmodica, ſedativa & carminativa, quæ virtutes etiam ipſi revera inexiſtunt ac de iure competunt, ut in ſequentibus dilucidius exponetur.

§. VI.

§. VI.

Alia vero adhuc via paulo ſecurior datur in plantæ alicujus elementorum cognitionem deveniendi, ſi ſecundum *Excell. Dn. Præſidis* mentem locus natalis, ubi hæc vel illa herba ſponte provenit, conſideretur. Obſervavit enim *Excell. Dn. Præſes*, plantas pro differentia locorum, ubi ſponte naſcuntur, peculiares, ſed communes & proprias fere poſſidere virtutes. Ita v. g. plantæ pleræque, quæ in fœcundis ac pinguibus locis naſcuntur, principio pollent partim mucilaginoſo, partim ſulphureo & vaporoſo naturæ plus minusque amico eaque propter omnis generis dolores ſedant, ſomnum inferunt, humorum acrimoniam temperant, tumores emolliunt, omnibus affectibus, qui ex ſpaſmo fiunt, medentur & immodicas fluxiones ſiſtunt, quales ſunt v. g. anethum, aniſum, abſinthium, balſamina, bugloſſa, chærefolium, chamomilla vulgaris, cynogloſſa, crocus, cuminum hortenſe & pratenſe, nigella, papaveris ſpecies, coriandrum, ebulus, fœnum Græcum, fœniculum, hyoſciamus, horminum, imperatoria, lolium, leviſticum, lupulus, mentha criſpa & Saracenica, & hujus generis plurimæ. Iam vero ad millefolium noſtrum hoc adplicaturi haud ignoramus, illud in pratis, quæ locis fœcundis accenſentur, ſponte progigni, adeoque valde probabilis infertur inde concluſio, quod iisdem agendi principiis ſit inſtructum, quibus herbas in locis fœcundis naſcentes ſcatere modo diximus. Itaque ſi ulla alia hoc in ſolo enutrita plantula certe hæc ob ſulphureum blande vapo-

roſum cum mucilagine quadam intermixtum principium inſigni gaudet vi anodyna, antiſpaſmodica, acrimoniam humorum temperante ac tumores emolliente.

§. VII.

Attendendum hoc loco eſt, quod prædictis modis in herbarum principia inquirendi neceſſario conjungi debeat guſtus & olfactus experimentum, ſi cum certitudine majori judicare de herbarum virtutibus cupiamus, in hoc enim multum momenti ſitum eſt, ſiquidem cum duobus maxime natura gaudeat in mixtione corporum agendi principiis, ex quibus fere omnis earum virtus promanat, quorum unum eſt ſal, quod ſapore dijudicatur, alterum ſulphur, quod ope odoris percipitur, facile apparet, hunc plantarum vires explorandi modum eſſe longe accommodatiſſimum & ceteris jam propoſitis pondus addere. Sicuti vero ſaporis diverſæ ſpecies ſunt, quæ ex commixtione ſalis cum aliis partibus exurgunt, ita quoque prout principium ſulphureum cum ſalinis, terreis & aqueis varie commiſcetur, diverſa odoris ſpecies reſultat, unde ex ſapore & odore generalis æque ac ſpecialis certis in morbis proficua plantarum virtus explorari poteſt. Quodſi iam millefolii herbam guſtu & olfactu perſcrutamur, obſervabimus totam plantam, radicem cum fibrillis minimis fere capillaribus, caulem quoque cum medulla in ejus cavitate hærente, folia & flores ſapore gaudere amaricante, qui tanto conſpectius deprehenditur, ſi hæ partes cum aqua decoquuntur vel in ea ſaltem infunduntur. Odor

vero

vero plantæ eſt fortis ſulphureus, qui in floribus præſertim longe eminentior obſervatur. Ex his igitur merito concludimus, millefolium ſale quodam fixo cum partibus terreo-mucilaginoſis nupto & ſulphure vaporoſo ſubtili & ſuavi naturæque amico eſſe inſtructum.

§. IIX.

Tandem chymico-pharmacevtica partium a ſe invicem abſtractione optime elementa hujus herbæ evolvuntur. Quodſi enim hæc planta recens vel ſicca cum aqua deſtillatur, prodit inde oleum ſaphirinum penetrantiſſimi ſaporis & odoris valde ſulphurei vaporoſi, quo ipſo clarum fit, ineſſe huic plantæ ſulphur quoddam vaporoſum, anodynum, ſedativum peculiaris indolis, quale vix ulla in planta excepta chamomilla vulgari reperitur. Hujus igitur olei ratione quoque recte ipſi tribuitur virtus antiſpaſmodica, anodyna & carminativa. Quodſi oleum ſubtilius fuit abſtractum, remanet magma bruni coloris, paulo mucilaginoſum, valde adhuc redolens, quod cum decenti modo partibus terreſtrioribus per expreſſionem prius ſeparatis igni ad evaporationem ſupponitur, coit in extractum amaricantis ſaporis, quod ob immixtas adhuc plurimas particulas ſulphureas ſingulari pollet efficacia antiſpaſmodica, humorum correctoria & roborante, itemque travmatica. Reliqua pars craſſior poſt expreſſionem relicta tanquam terra effœta nullius eſt utilitatis. Ex Herba tota ſiccata & igne concremata ſal elicitur amaricantis saporis. Conſtat itaque ex hiſce experimentis, in millefolio

lio prædominari elementum ſubtile vaporoſum ſumme ſulphureum cum quadam mucilagine, terra fixa & ſale alcalino intime combinatum. Ex hac igitur ſubſtantia oleoſa cum mucilagine quadam, ſale & terra mixta deduci utique merito debet omnis virtus, quæ in noſtro millefolio latitat, imo non tantum ex hoc principio vires per experientiam & a poſteriori cognitæ peti, ſed & novæ incognitæ inveniri & detegi poſſunt.

§. IX.

Evolutis hoc modo millefolii elementis & agendi principis opus etiam erit, ut recenſeamus, in quibusnam affectibus tam internis, quam externis Chirurgis & medicis eximiam opem & levamen medicamina ex millefolio adornata præſtiterint. Ut autem exordiamur ab uſu interno, maxima ejus virtus celebratur in omnibus iis morbis, qui ſpaſmis originem debent & dolores atroces junctos habent, unde præſertim aqua ex millefolio deſtillata febrium paroxyſmos & vehementiam coercet, ſiquidem non ſolum humores impuros in primis viis & maſſa ſanguinea collectos corrigit, diluit & reſolvit, ſed & ſpaſmos, in quibus febrium natura conſiſtit, optime demulcet ac aufert. Et hanc ob cauſam etiam ipſa in febre peſtilentiali a compluribus Auctoribus practicis mirifice extolluntur millefoliata, adeo ut *Henricus Paſchaſius Libr. de peſte cap. V. pag. 1.* teſtetur, ſe millefolii effectum plane ſingularem expertum fuiſſe in peſte Hafnienſi, nec deſint auctores alii plurimi qui hanc herbam cum flore ceu peculiare arcanum contra peſtem habeant, uti videre eſt in *Claud. Theod.*

Panth.

Panth. Hygiaſt. Lib. III. cap. XXVII. Phil. Cruling. Florileg. Hippocr. Galen. Chym. Part. VIII. cap. VII. pag. 214. Th. Bartholin. in Act. Med. Hafnienſ. Vol. II. pag. 292. Ang. Salæ Opera Med. pag. 455. Quin imo iidem auctores millefolium ſuſpendere tempore peſtis præcipiunt in copia domuum parietibus, forſan ut aer corrigatur & miaſma peſtilentiale ejusmodi effluviis odoriferis avertatur, quamvis ego potiorem abinde promanantem effectum attribuam fiduciæ, quam ejusmodi homines, qui amuletis hisce domuum parietes ornant, tum concipiunt, qua præditi poſtea non timent peſtem, unde ab ipſa interdum immunes degunt. Idem quoque effectus antipeſtilentialis ſali millefolii adſcribitur.

§. X.

Præterea millefoliata & cumprimis florum cum aqua infuſio aut decoctio, aqua deſtillata vel cum ſpiritu vini non rectificato extracta Eſſentia aut Syrupus infra deſcribendus, ut & ſpiritus millefolii cum oleo ejus adhuc exaltatus in omnibus doloribus, qui ſpaſmorum ſunt tragici effectus, egregiam exerunt efficaciam. Equidem non ſine magno fructu & utilitate in hæmorrhoidum cæcarum dolore, in colica, doloribus poſt partum, a lochiis ſuppreſſis & quæ ex hæmorrhoidum ſuppreſſione naſcuntur acerbioribus tormentis, in cardialgicis quoque anxietatibus, affectu ſpaſtico ventriculi & diaphragmatis, uti præclare docet *Excellentiſſ. Præſes in Diſſert. de præſtantia remediorum domeſticorum.* Pulverem millefolii cum vino exhibitum efficaciſſimum eſſe in colicis doloribus auctor eſt *Johannes Camerarius in Horto me-*

co pag. 101. Similiter in doloribus a calculo ejus uſus non contemnendus eſt, quoniam ſpaſmo conſtrictos urethe- res relaxat & liberiorem calculis renalibus exitum concili- at. Pulchre hanc in rem ſcribit Marc. *Antonius Zimara in an- tro magico medico P. I. pag. 7.* pulvis ſeminis millefolii ve- re collecti ad drachmam unam cum vino albo aut juſcu- lo mane jejune uſurpatus quam ſit præſtans remedium ad calculum deturbandum experientia me docuit præſer- tim ſi bis terve repetatur. In ſuppreſſione quoque urinæ infuſum millefolii in aceto ſuadet *Apollinaris in Enchiridio ſuo* botanico, quem in finem ſubſtitui rectius poſſet tin- ctura ex millefolii & chamomillæ oleis & ſpiritu juniperi parata, ſi præſertim oriatur in gonorrhœa vel a flatu- lenta & feculenta cereviſia hauſta. In odontalgia her- ba millefolii cum butyro inſulſo frixa & calide malæ do- lenti impoſita commendatur ab *Apollinari* loc. cit. quod ſane remedium præſertim in tumoribus ab inflammatio- ne membranularum dentes cingentium relictis eſt ac- commodatiſſimum. Manducata folia maxime recen- tia dentium dolores mulcere perhibentur, quæ virtus etiam commanducatæ radici & diu ſub dente dolente re- tentæ adſcribitur, uti videre eſt in *Matthiol. Comment. in Dioſcorid. Lib. III. cap. CXXXV. Apulejo de virtutibus herba- rum.* Sed an hic effectus inde ſit expectandus, valde dubito, ego hunc in ſcopum potius ſuaderem oleum millefolii in goſſypio dentis cavitati inditum & ad tem- pus ibi detentum.

§. XI.

§. XI.

Quum vero enormiores ſanguinis ſive per uterum, ſive per ſedis venas, aut fiſtulam bronchialem profuſiones acerbioribus ſpaſticis viſcerum vel aliarum partium contractionibus ſuam originem ſuaque incunabula debeant, eoporiſta illa ex millefolio parata in iis compeſcendis vix ulli alii remedio efficacia cedunt, uti multis practicorum teſtimoniis id clarum manifeſtumque fit. Ita *Matthiolus Comment.* in *Dioſc. Lib. III. cap. 137.* hanc in rem ſequentia profert: *datur utiliter millefolii ſuccus ad ſanguinis rejectiones. Idem præſtat ſicci farina ex ſymphyti majoris aut plantaginis aqua pota. Eadem naribus indita fluentem inde ſanguinem compeſcit.* Et paulo poſt hæc verba ponit: *herba recens tuſa & ſuppoſita pubique illita menſibus profluvia compeſcit. Præſtat quoque mirum in modum millefolii & foliorum & florum farina ad ſanguinis mictum, ubi unciæ pondere una cum Armeniæ terræ drachma ex vaccino lacte propinetur jejunis diebus tribus continuis.* conf. quoque *Galenus Lib. III. ſimplicium medicamentor. Joh. Renodæus Lib. I. de Materia Medica, Reinerus Solenander Conſil. VIII. S. IV. Sennert. Lib. IV. Med. Pract. pag. 2. Sect. II. cap. VI.* ſiſtit quoque hæmorrhoidum nimium fluxum ſecundum *Petr. Pacheqv. obſ. V. ap. River. in Comment. Thom. Williſ. Pharm. ration. P. II. G. I. cap. VII. Thom. Fuller Pharmacop. Extemporan. p. m. 235.* Ex eodem quoque fundamento non modo ſanguinis, ſed alias quoque fluxiones egregie intercipit & cohibet, hinc memorato *Matthiolo* millefolium una cum floribus tuſum & cum ſua ipſius aqua aut caprino lacte potum gonorrhœam in viris in feminis

alba uteri excrementa tollere & dyſentericis quoque utiliter infundi una cum ſui ipſius ſucco perhibetur, qualem obſervationem etiam habet *Gabriel Fallop. Secret. pag. 73. 77.*

§. XII.

Inſuper antepileptica quoque virtute excellere millefolium auctoritate *Arnold. de Villanov. Lib. I. Prax. cap. XXII. & Craton. Lib. I. Conſil. IV.* comprobatur, quæ vis & efficacia unice, ut nobis videtur, a ſulphure vaporoſo, anodyno & magno ſpaſmorum etiam convulſivorum ſedativo petenda ac derivanda eſt. Porro in ſpaſmodicis vermium roſionibus commendatur, uti inter alios prodit *Zwingerus in Herbario ſuo it. Anton. Chalmet in Enchirid. Chirurg. Lib. III. cap. XV.* quæ ipſi virtus ob amaricantem ſaporem & olei fragantiam competere videtur, unde ex eodem fundamento *Julius Cæſar Claudius in Empirica rationali Lib. III. Sect. 31. Tr. II. cap. VI.* aquam roſarum & *Riverius* aquam florum aurantiorum adverſus vermes convenire deprehenderunt. In abortu imminente, qui nunquam non abſque ſpaſmorum ſumma violentia fit, decoctum millefolii ceu præſtantiſſimum remedium præſervatorium commendatur a *Simone Pauli in Quadripart. Botanico claſſ. II. pag. 103.* Contra vomitum herbæ decoctum cum labruſcæ floribus utiliter dari putat *Matthiolus in Comment. ad Dioſcorid. Lib. III. cap. 137.* quod non ſine ratione ab ipſo ſtatuitur, ſiquidem vomitus eſt effectus inſignium ventriculi præſertim ac duodeni ſpaſmorum, quibus vero ſedandis millefoliata optime ſuccurrunt.

§. XIII.

§. XIII.

Si ullo vero in morbo ſolamini egregio ſunt millefoliata, certe in malo ſic dicto hypochondriaco & hyſterico eorum uſus continuatus tum ad præſervationem paroxyſmi, tum ad ejus mitigationem, obſervatur longe præſtantiſſimus. *Excellentiſſimus Dn. Præſes* hunc in finem familiariſſime utitur decoctis & infuſis ex millefolio, neque minus frequenter præſcribit pilulas ex extractis millefolii, chamomillæ, camph. caſtor. & extr. rhabarb. paratas. Mirifice etiam Clariſſimus *Stahlius in Diſſert. de Therapia paſſionis hypochondriacæ* medicamenta ex herba millefolii extollit, dum ait: *quodſi in paſſione hypochondriaca etiam acerbiores anomalæ commotiones circa venam portæ ſuccedant, ſpecifico quodam effectu illis ſuccurrit herba millefolii vel in decocto vel in eſſentia adhibita, quæ ultima etiam cum moderata ſpiritus volatilis additione interdum non æque continuo uſu offerenda conducit.* Et profecto, certa & multiplici obſervatione edoctis contumaciſſimum hunc morbum minime remediorum multitudine eorundemque crebra cum aliis mutatione vinci, non absque fundamento adſerere licet, millefolii ſolius decocto vel infuſo per longum tempus uſurpato adſumtis interdum lenioribus laxantibus & ſervata inſimul exactiori diæta plus præſtari poſſe hoc in caſu, quam omnibus aliis tantopere commendatis moroſiusque paulo conquiſitis medicamentis.

§. XIV.

Quia flores chamomillæ vulgaris etiam propter oleum, quod per deſtillationem identidem ſaphirinum prodit, temperatum & ſedativum, millefolio penitus ferme ſimiles & ipſi affines vires alunt, eorum hinc virtus non diſpar, ſed una eademque in commemoratis jam affectibus deprehenditur. Qua de cauſa opportune admodum in horum morborum curatione hi duo flores conjungi & in unum medicamentum, ut infuſum vel decoctum aut in clyſterem vel cataplaſma recipi poſſunt: ſiquidem hic flos in omnis generis doloribus, ſpaſmis quoque & hæmorrhagiis ſiſtendis fere eſt incomparabilis. Id vero habet maxime familiare præ millefolio, quod ſemifloſculi illi lutei, qui diſcum formant, ad drachmam unam aliquoties die vacuo ſumti pertinaces febrium intermittentium inſultus atque impetus potenter ſiſtant & compeſcant longe tutius, quam ipſe laudibus in cœlum ſublatus chinæ chinæ cortex, qui ex remoto Peruviano regno ab aliquot inde jam annis tanto pretio redemtus fuit. Nullum vero ſimplex in rerum natura reperitur, quod tam amicum eſt inteſtinis, quam flos chamomillæ, qua de cauſa etiam non ſine conſilio & ſingulari fructu huc usque ſolós flores chamomillæ ad clyſteres in omnibus fere affectibus loco aliorum ingredientium recipiendos curavit ac ſuaſit *Excellentiſſimus Dn. Præſes* addito, ſi opus videbatur, oleo amygdalarum dulcium vel hujus loco ſubſtitutis ad ſumtus parcendos oleis lini aut raparum, quæ & ſalis communis ſufficienti quantitate, ſi

præ-

præſertim alvi dejectio tentata ſimul fuerat, quippe ſal commune in ſtimulandis inteſtini recti tunicis meliorem longe uſum habet, quam varia extracta & electuaria lenitiva vel purgantia, quibus omnibus inter clyſteres carere poſſumus optime.

§. XV.

Denique millefoliata mirifica pollent virtute in læſionibus, corruptionibus & exulcerationibus internarum partium conſolidandis, adeoque in pulmonum, renumque exulceratione eorum uſus circumſpectus non plane eſt contemnendus. *Rodericus a Fonſeca Tom. II. Conſil. Med. & Johannes Prævotius in Medicina pauperum* valde extollunt pulverem millefolii in phthiſi & ulceribus pulmonum, ſi quotidie ejus drachma una in juſculo calido ſumatur. Neque dubium eſt, quin dictis in morbis maximam interdum præſtet utilitatem præſertim ſi ægrotantis ætas non ſit provectior, ſi ſuccos adhuc in venis alat benignos, nec marcor, languor & ſummus virium lapſus in corpore ſentiatur, ſique inſimul accuratior victus ratio obſervetur & medicatio hæc per dimidium annum & ultra ſollicita cura continuetur. Eundem vero & illuſtriorem adhuc effectum in phthiſi expectare poſſumus ab uſu continuato decocti millefolii cum conſerva roſarum rubrarum præparati & bene clarificati. In læſionibus & exulcerationibus inteſtinorum poſt dyſenteriam gravem flores millefolii & chamomillæ in clyſtere adplicati vel intus quoque in forma decocti adſum-

ſumti ad conſolidationem egregiam exerunt efficaciam. In caſu ab alto ad ſanguinem congrumatum reſolvendum aqua millefolii deſtillata vel ejus decoctum, pulvis quoque cum aceto itidem præſtantiſſimæ ſunt virtutis.

§. XVI.

Luſtravimus jam noſtri ſimplicis uſum internum, ſupereſt igitur, ut paucis tantummodo verbis agamus de uſu ejus externo, cum ſatis etiam ille nobilis ſit. Nolumus vero hic eſſe longiores, quia abunde ejus uſus chirurgicus & vulgo eſt perſpectus. Et primo quidem egregiam exerit efficaciam in tumoribus & inflammationibus externis emolliendis ac diſcutiendis. Speciatim vero cataplaſma ex floribus millefolii, chamomillæ, meliloti aliisque ſimilibus ſpeciebus præparatum in tumoribus odontalgicis, itemque pedum œdematoſis non ſine effectu eſt evidenti. In eryſipelate flores ſicci prius contriti ope lintei triplicati parti inflammatione tactæ impoſiti optime conducunt. Linimentum ex aqua millefolii, chamomillæ, aceto vini, ſpiritu vini camphorato & ceruſſa partibus genitalibus, cumprimis præputio ac ſcroto ab impuriori venere tumore affectis frequentius de die calide adplicatum egregio eſt juvamini.

§. XVII.

Præterea decantatiſſima eſt millefolii apud omnes fe-

fere auctores & botanicos & practicos ſingularis vis travmatica, ſiquidem non ſolum vulnera recentia optime conglutinat, ſed & ulcera etiam fiſtuloſa & mali moris purificat & ad conſolidationem perducit. Eſt igitur hoc millefolium inter vulnerarias plantas facile princeps & jam ab *Achille* armipotente Græcorum heroë ad vulnera militum ſuorum ſananda adhibitum fuiſſe traditur. *Simon. Pauli in Quadripart. Botanico* citat hiſtoriam ex *Hollerii lib. II. cap. V. inſtitut. chirurg.* petitam de quodam ruſtico, cui deciſus erat naſus ea parte, qua os in cartilaginem deſinit, qui ſola herba millefolii tuſa & in vino nigro trita impoſita brevi fuit reſtitutus. *Renodæus in Mat. medica* ita de millefolio differit: *qualitatem habet adſtringentem & vulnerariam. Optime ab inflammatione vindicat, deſiccat & glutinat, ulceribus quoque prodeſt & ſanguinem undecunque fluentem ſiſtit.* conf. quoque *Zvingerus & Lonicerus in Herbariis ſuis.* Vulgus in uſum vulnerarium ſubigit aut tundit herbam millefolii in formam cataplaſmatis addito tantillo axungiæ porcinæ vel lardi infumati. Quidam etiam telæ aranearum parum remiſcere ac vulneribus recens inflictis id adplicare ſolent. Gargariſma ex aqua deſtillata millefolii vel ejus decoctione uſurpatum reſiſtit putredini faucium, gingivæ, & colli. Herba contuſa carbunculis cum fructu quoque adponitur, uti teſtantur *Joh. Crato Libr. de peſte. P. Droëtus Conſil. de peſt. cap. X. Jul. Palmar. de febrib. peſtilential. cap. XVIII. M. Unzer Antidot. peſt. lib. II.*

§. XVIII.

Ultimo loco exponendæ veniunt variæ ex millefolio præparationes. Quando herba vel recens vel ſicca una cum floribus parumper inciditur & cum ſufficienti quantitate aquæ ſimplicis veſicæ cupreæ vel cucurbitæ vitreæ capaciori inditur & deſtillatur, prodit aqua coloris ſubcœrulei, cui ſupernatat oleum penetrantiſſimum coloris ſaphirini elegantiſſimi, cui vix datur in rerum natura ſimile, unicum ſi chamomillæ oleum excipias. *Joh. Sigism. Elsholzius in Deſtillatoria curioſa* plurima profert exempla vegetabilium colorate alembicum tranſcendentium, quippe ſecundum prædicti auctoris experimentum veronica recens cum vino vel aqua deſtillata dat aquam viridem, id quod etiam de ſalvia & rore marino valet; chamomilla Romana oleum flavum deſtillatione fundit, ex fecibus vini elicitur per veſicam oleum viridiſſimum, ex cinnamomo aurei coloris, ex petroſelino & chærefolio florentibus & in ſemine conſtitutis viridiuſculum oleum prodit, Iridis quædam ſpecies cœrulea aquam largitur cœruleam, planta ros ſolis dicta decenti methodo per veſicam vitream deſtillata liquorem ad rubedinem inclinantem exhibet & certa pimpinellæ ſpecies cœruleo colore imprægnatum ſpiritum fundit. Meminit quoque curioſus hic ſcriptor olei cœrulei ex chamomilla deſtillati, ſed de noſtri millefolii oleo ſaphirino altum apud ipſum eſt ſilentium. Evolvimus hanc in rem plures alios ſcripto-

res

res tum chymico - pharmacevticos, tum botanicos, nullibi tamen ejus mentionem factam deprehendimus, etſi ſollicita cura in id inquiſiverimus, tandem caſu quodam incidimus in exiguum libellum, quem *Joh. Poppius* Chymicus Coburgenſis *de herbis* conſcripſit & anno 1625. edidit, qui unicus auctor jam mentionem injicit oleorum millefolii & chamomillæ, quod colore cœruleo prodeant in deſtillatione. *Excellentiſſimus Dn. Præſes* in Collegiis ſuis nonnullisque Diſſertationibus inter recentiores omnium primus hujus olei meminit & experimento proprio, cum forte fortuna in aqua millefolii deſtillanda eſſet occupatus, guttulas olei hujus cœruleas ſupernatantes obſervavit.

§. XIX.

Memorabile circa oleum millefolii hoc eſt, quod ejus color pulcherrimus ſaphirum fere ſuperans ſucceſſu temporis paulatim mutetur, adeo ut gratiam ſuam intercapedine duorum vel trium annorum fere penitus amittat; ſpiritus vero coeruleus ex ſummitatibus deſtillatus noſtro experimento ultra quinquemeſtre colorem hunc ſuum longe amœniſſimum exacte ſervavit, ab eo vero tempore deinceps ſucceſſive glaucеſcere cœpit. Falſiſſima eſt eorum opinio, qui ſpiritus & olei millefolii colorem cœruleum veſicis deſtillatoriis ex cupro confectis deberi adſerunt & dicunt ſolvi ab oleo hoc penetrantiſſimo quasdam cupri particulas

& deinceps commiſceri eas intime cum oleo & ſpiritu, ut adeo hanc ob rationem cœrulei coloris faciem induant. Refutari vero horum ſplendida theoria facile poteſt, ſi modo deſtillatio ſuſcipiatur in vaſe vitreo, ubi itidem hac veſte conſpicua prodeunt oleum & ſpiritus. Circa jam dicti ſpiritus deſtillationem adhuc eſt monendum, quod is ſub initio deſtillationis non ſtatim cœruleus appareat & quidem ex hac ratione, quia particulæ oleoſæ ob arctiſſimam cum ceteris partibus connexionem tum temporis nondum ſufficienter ex floribus ſunt evolutæ & extractæ. Quodſi vero aliquandiu continuata eſt deſtillatio, tum demum ſucceſſive colorem acquirit cœruleum, qui in fine, circa quod tempus potiſſima olei pars alembicum tranſcendit, ſit ſaturatiſſimus. Obſervandum quoque hoc loco eſt, quod ex floribus millefolii recentibus vel modo ſiccatis major olei quantitas & ſpiritus quoque ſaturatioris coloris obtineri poſſit, quam ex diu conſervatis & aridis, quia ex his tempore magna particularum ſulphurearum portio exſpirat.

§. XX.

Oleum millefolii eſt magnum anodynum, antiſpaſmodicum & carminativum medicamen, qua ipſa virtute egregia quoque ſpiritus exſplendeſcit. Spiritus Vini rectificatiſſimus cum oleis millefolii & chamomillæ deſtillatis & camphora decenti in quantitate impregnatus eximiam dat medicinam carminativam ac di-

diſcutientem, quæ longe majori cum fructu in omnibus iſtis affectionibus, ubi ſpiritus vini camphoratus alias adhiberi ſolet, poteſt uſurpari. Spiritus Juniperi, in quo ſufficiens quantitas olei chamomillæ & millefolii ſoluta eſt, concedit egregiam Tincturam ſaphirinam diuretica & emmenagoga virtute non contemnenda præditam. Quodſi ſpiritus vini ſuperfunditur floribus millefolii & aliquandiu Solis digeſtioni vel leniori ignis calori exponitur, emergit inde Eſſentia virtute gaudens antiſpaſmodica, ſtomachica & carminativa non vulgari. Eſſentia millefolii in Pharmacopoliis proſtat, uti & extractum, quod ex totius plantæ decocto inſpiſſato conficitur & conſimili virtute gaudet, interque pilulas laxantes, quæ ſimul confortant & humores corrigunt, quales ſunt *Excell. Dn. Præſidis* recte recipitur. Laudatur quoque ab auctoribus nonnullis pulvis herbæ ex planta arida compoſitus. Poſſet quoque ex millefolio parari ſyrupus, qui cum aqua millefolii & cinnamomi hauſtus egregio foret levamini in doloribus ventriculi & inteſtinorum, ut & nephriticis. Communiſſime herba & ſummitates millefolii in decocti vel infuſi forma præſcribuntur hyſtericis præſertim & hypochondriacis ſubje&is, quæ ab uteri ſpaſmis, flatulentiis & ventris torminibus frequentius afficiuntur, quibus etiam ſolamini non mediocri eſt.

(o)

Hoch-Edler Freund der Wierinnen
Machaons Werthgeſchätzter Sohn.

Erlaube / daß ich mich ſo kühnlich unterſtehe
Vor Dein gelehrtes Aug zulegen dieſes Blat
Und glaube / daß es recht aus Hertzens-Grunde gehe /
Indem der Auctor Dich längſt æſtimiret hat.
Das edle Tauſend-Blat / davon Du diſputireſt
Iſt an Geſtalt gering / an Tugend ungemein /
Und was Du von dem Oehl deſſelben hier anführeſt
Wird vielen unbekandt / und etwas neues ſeyn.
Der edle Saphir-Stein iſt zwar hochblau an Farbe
Man ſiehet ihn mit Luſt und mit Vergnügen an:
Allein betrachtet man das Oehl der kleinen Garbe
So findt man / daß es ihm die Waage halten kan.

An Kräften weicht es kaum den beſten Medicinen
Die man als Schmertzen-Krampff-und Bleh-
ungs-Mittel rühmt
Man darff deſſelben auch gantz ſicher ſich bedienen
Weil ſein beliebter Dunſt die Nerven nicht mit
nimt.
Ich will mit vorbedacht von andern Kräften
ſchweigen
Weil mein Geehrter Herr davon genug-
ſam ſpricht.
Und ſoll viel lieber jetzt mit wenig Worten zeigen
Wie hertzlich mein Gemüth auf Dich mein
Freund gericht.
Du biſt / wie offenbahr im Mediciner-Orden /
Der ſeinen Staat und Recht vom hohen Him-
mel führt /
Durch unermüdten Fleiß ein ſolcher Mann ge-
worden /
Der würdig / das Er nun als Docter promo-
virt.
Man wird nur allzufrüh aus Deiner Praxi ſehen /
Was Rivin und Naboth vor Profeſſores
ſind /
Die vor den Riß des Tods / als kluge Leute ſtehen
Dergleichen Aertzte man nicht aller Orten
findt.

J719
H711d

14-262

Drum vivat Pätſchius! denn Seiner Jugend-Blüthe
Hat Er mit Müh und Fleiß höchſtrühmlich zugebracht;
Wo ſolche Tapfferkeit beherrſchet das Gemüthe/
Da wird der falſche Neid des Glückes nur verlacht.
Wer ſo der Zeit gebraucht/ kan das Geſchicke trehen
Wo Luſt und Immerwohl Sein Hauß und Wohnung hat/
Wo Winde von Zibeth und lauter Ambra wehen/
Wo Freude in der Zeit und ewig folget Rath.

Dieſes hat aus wohlmeynendem Gemüthe und ſonderbahrem Æſtim gegen dem Hoch-Edl. und Hochgeehrten Herrn Candidaten in höchſter Eyl auffſetzen ſollen und wollen

Deſſen
Zu allen Dienſten bereitwilligſter
Diener
G. F. Rhythmander,
Med. Cult.

(o)